

LÜKŐ GÁBOR

Csontváry zarándokútja (Jelenkor 1984)

Badiny Jós Ferenc hagyatékából

ÖNARCKÉP

Csontváry Kosztka Tivadar festménye

Az volt, tudjuk, nem csupán egyik festménye, hanem egész élete: zarándokút. Maga is annak tekintette és – mint látni fogjuk – erre indította fiatalkori misztikus élménye, a titokzatos szózat is.

A titok mindig csábítja az embert, míg be nem törik az igába. De a titok még is titok marad. Azt sem tudhatjuk jószerint, nem öreg korában álmodta-e csupán a művész, amit önéletrajzában leírt. Nem alkotásait akarta-e isteni rangra emelni egy költött történettel? Hiszen ismerjük az álom lélektanát, s tudjuk, hogy ébren is lehet álmodozni.

Mégis megpróbáljuk újra és újra megfejteni a titkot, a művész, az ember belső világát. Vagy legalább közelébe férközni és melegedni nála.

Magam leginkább más ködös tájain járok a magyar művészeteknek. Csontváryval csak véletlenül találkoztam. (Valaki sárkányt ragasztott hatalmas vásznaiból s azzal riogatta lovaimat. Kénytelen vagyok hát védelmére kelni a művésznek és műveinek, megállva pár percre utamon.) El kell mondanom róla egyet-mást, amit ugyan mindenki tudhat, akit érdekel, de mégsem tud, mert nem olvas. (Nem ér rá, mert sárkányokban gyönyörködik.)

Tudjuk, hogy Csontváry a Sáros megyei Kisszebenben született 1853-ban. Ekkor még csak egyszerűen Szeben volt a városka neve. Fényes Elek alig másfél évtizeddel korábban ezt írja róla Magyarországnak... mostani állapota statisztikai és geographiai tekintetben című művében (III. kö-

tet, Pesten 1837 - 248.)

Szeben, Cibinum, Sabinow, szabad királyi város, Eperjeshez észak nyugatra két mérföldnyire, a Tarca vize mellett igen kies vidéken: 2590 tót lakosokkal, kik közt 1798 r. kath., 200 g. kath., 576 evang., 16 zsidó. Van. kath. paroch. és két evang. szentegyháza, egy kegyesatyák collegiuma gymnasiummal együtt, papirosmalma. A város kőfallal van körülvéve: egyébiránt sok lent természet, stb. stb. – A lakosság nemzetiségére vonatkozó adata valószínűleg pontatlan: csak az abszolút többségben levő szlovákokat említi, mert 1875 körül német és magyar nyelvű lakosokat is említ Kollerffy (A magyar korona országainak Helységnévtára. Bp. 1877), számadatok nélkül, az 1910-beli népszámláláskor pedig 1640 tót lakos mellett 1168 magyar, 341 német, meg 120 román lakosa is volt Kisszebennek. Valószínűleg a magyarok közé számították az ekkor már 435 főt kitevő zsidó vallású lakosokat is, bár ezek anyanyelve bizonyára német volt, a németek pedig alighanem mind luteránusok voltak (258 fő). Föltehető, hogy az időben a szlovákok közül is sokan magyarnak vallották magukat. Bizonyos, hogy Csontváry gyermekkorában a város lakóinak többsége szlovák nyelvű volt.

Önéletrajzában azt írja Csontváry, hogy kis korában hiányos volt magyar nyelvtudása, s csak később tanult meg jól beszélni, apjának alföldi rokonainál vendégeskedve. (lásd *Csontváry Émlékkönyv*, szerk. Németh Lajos. Bp. 1976. 67. 1.). Németül meg csak 15-17 éves korában tanult meg eperjesi gazdájánál. (Ugyanott 69. 1.). Ezek szerint gyermekkorának legjobban ismert és állandóan használt nyelve a szlovák volt. „Kisszebenben tót és német iskolák voltak” – írja Csontváry (68. 1.), de nem mondja hogy ő melyikbe járt. Csak nyelvismeretére vonatkozó adataiból tudhatjuk, hogy a szlovákba. – Később, tizenhárom éves korában Szerednyére került szüleivel. Ez Fényes Elek szerint (III. k. 369. 1.) „orosz, magyar, tót mezőváros, Ungvártól délkeletre 3 mérföldnyire: 534 római, 750 görög kath., 4 nem

egyesült óhitű, 10 evang., 24 ref., 254 zsidó lakossal”. A magyarság tehát itt is kisebbségben volt. De Csontváry Ungváron járt gimnáziumba, s ott alighanem magyarul tanítottak már a hatvanas évek közepén.

A szlovák nyelv birtokában Csontváry jól tudja, hogy apjától örökölt családi neve Koszka, szlovák név és hogy mit jelent ezen a nyelven. Ő, kissé szabadon, Csontváryra fordítja, a hely és a kor követelményeinek, illetve divatjának megfelelően. Mert ne feledjük, hogy a Mikszáth által annyiszor kipellengérezett „gavallérok” hazájában és a kiegészítés „hazafias” korszakában vagyunk. A csont-hoz (kost) tehát várat kell ragasztatni és ipszilont a végire. – Eddig úgy gondoltuk, nincs több tudnivalónk a névről. Pedig bizony több figyelmet érdemel az. Ha jobban megismerkedünk vele, kiderül, hogy ominózus név és nagyobb szerepet játszik Csontváry életében, mintsem magyaráításából gondolnánk. A *kost* név minden szláv nyelven csontot jelent, de szlovák nyelven van egy második jelentése is. Így neveznek egy kőkemény magocskát termő gyógynövényt, mely görög eredetű tudományos nevét is erről a tulajdonságáról kapta: Lithospermium. E név szó szerinti fordítása a fű magyar irodalmi neve, kőmag, de van több más neve is nyelvünkön. Ezekkel is meg kell ismerkednünk, ha meg akarjuk érteni Csontváryt, mert ő is ismerte ezeket, és mint látni fogjuk, nem volt közömbös irántuk. A *Koszka* magyar nevei „napkása”, „napköles”, sőt „Mária könnye” is. Előbbiek a latin *Semina milii solis* fordításai, de valószínűleg latin eredetű a Mária könnye is, mert beleillik a középkor vallásos világába.

Csontváry már szebeni kisiskolás korában botanizált. Azt írja önéletrajzában, hogy az iskola igazgatójával járta a határt és gazdagította az iskola növénytarát. „Mindennek nevét ismertük rendszeresen”, írja (Emlékkönyv 68. 1.). A gyógynövényekkel később is foglalkozott, hiszen ez hozzátartozott a patikusok szakmájához. Biztosak lehetünk benne, hogy ismerte a kőmagot és annak magyar neveit és elgyönyörködött azok költői hangulatán. Szemléletes, szép nevek ezek, a Lithospermium officinalenak ugyanis apró, aranysárga virággal van, mely hasonlít a köles magjaira, de Máriának a vallásos kegyelet által aranyszínűre festett könnyeire is. Hiszen az Isten Anyja nem sírhat közönséges anyai könnyeket!

Különös jelentőséget nyer ez a név, ha nem feledkezünk meg arról, hogy a művészt pályájára indító szózat Raffaelt említi (Emlékkönyv 73. 1.). Raffael ugyanis bibliai tárgyú képeket festett, s azok közt is leggyakrabban Madonnát.

Csontváry azt írja, hogy a szózat megszólalása előtt apró magocskát talál a markában, s azon gondolkodik, hogy került az oda. Pedig hát a patikusnak könnyűszerrel belejuthatott a zsebébe, onnan meg a markába. Nem gondolkozott volna el ezen más. Csakhogy az ő neve hasonló magocskát jelent, a kőmagot. Szlovákul kostkát. Ez úgy hat rá, mintha megszólította volna valaki, a nevére szólította. És már hallja is a szót. Mert a Jelenések Könyvében már olvasott ehhez hasonlót. Károli Gáspár fordításában idézem a 2. rész 17. versét:

„Akinek füle vagyon, hallja mit mond a Lélek a gyülekezetnek: A győzedelmesnek enni adok amaz elrejtett Mannából, és adok annak *fejér követskét* és *a követskén írott nevet*, melyet senki nem tud, hanem csak az, aki azt elvész.”

A lithospermiumnak is kőkemény a magja és fehér, sőt rajta is van egy név, ha nem is kézzel írva, amelyet senki sem ért, mert nem magyarul szól: az ő neve: Koszka. Csontváry persze nem árulja el öregkori írásában, hogy miféle mag volt az, sőt, hogy eltitkolja, színét is megváltoztatja. Azt írja, fekete volt a mag. A nagyravágyó magyar művész, mint látni fogjuk, egyébként is leplezi, hogy indíttatása szlovák nyelven szólt. De a magot mégsem ejti el. Hiszen a milium solis, a napköles neve szépen összevág újabb nagy témájával, a napkultusszal. És ha nem árulja el, hogy egy fűnek a magja, még cédrusfát is nevelhet belőle.

„Pici kismag, melyből fejlődik a fa. – írja önéletrajzában. – Tehát nekem is a fejlődés volt kijelölve.” (Emlékk. 74. 1.). Ezt a szimbólumot is a Biblia sugallta. A mustármag példázata három evangéliumban is olvasható. Máté evangéliuma 13. részében olvashatjuk Károli Gáspár tolmácsolásában:

„Hasonlatos a mennyeknek országa a mustármaghoz, melyet az ember vévén elvet az ő mezejében. Melly jóllehet minden magoknál kisebb, de mikor felnevelkedik, a füvek közt legnagyobb, és végre fa nevelkedik belőle, annyira, hogy az égi madarak reá szálljanak és fészket rakjanak az ágain.”

Csontváry is bizonyára jól tudta, hogy a mus-

tár kis cserje, nem nő fává, mint ahogy a kostka, a kőmag sem nő azzá. Hogy a Biblia szövegébe hogyan került bele ez a hibás természetrajzi adat, nem érdekel most bennünket, Csontváry pedig nem határozta meg a magot, mert csak a kis magból növekedő nagy fa szimbóluma kellett neki. A magszimbólumot később is alkalmazza:

„Olyan voltam, mint a kis mag, amikor a földbe kerül; ki törődik vele, miképpen él a föld alatt s fejlődik-e tovább? Ki törődött velem, mikor azon tűnődtem, hogyan és hol kezdjem?” (Emlékk. 76. 1.). A magvetőről szóló példázat eleve-nedik meg itt, lásd Máté evangéliuma 13. részé-nek első 23 versét.

A markában talált mag tehát fontos szerepet játszik Csontváry elhivatásának történetében. Hasonló kulcsfontosságú szó itt a „napút” szó is. Csontváry először érthetetlennek minősíti, később plain air-nek értelmezi (Emlékk. 83. 1.), s nem veszi észre, hogy így egész szövege értelmetlenné válik. Mert Raffael nem ismerte a plain airt, nem nehéz tehát ebben felülmúlni őt. És az sem indokolt, miért éppen vele kellene ebben versenyre kelni. De ha figyelembe vesszük, hogy Raffael legtöbbször bibliai tárgyú képeket festett, akkor megtaláljuk a napút helyes értelmezését is, csak-hogy nem magyarul, hanem szlovák nyelven. „Ide na put’!” – Eredj zarándokútra! – A put’ szó ugyanis szlovákul búcsújárást vagy zarándokutat jelent. A cseh nyelvben (pout’) szintén ezt jelenti, a többi szláv nyelvben viszont csak közönséges utat jelöl. (A cseh és a szlovák nyelvben az útnak más neve van: cesta.) – Ezek ismeretében valószínűnek látszik, hogy az elhívó szózat teljes egészében szlovákul hangzott Csontváry fülében és ez volt az értelme: Eredj zarándokútra és te leszel a világ legnagyobb vallásos festője, nagyobb Raffaelnél. Hogy az öreg, bomlott idegzetű festő hazafias buzgalmában azt állítja: „A kinyilatkoztatás az egy szón kívül értelmes magyar nyelven szólott,” (Emlékk. 73. 1.), nem cáfolhatja meg a felsorolt művészettörténeti és nyelvi tényeket. A szlovák put’ szószerinti magyar fordításban is visszatér a Zarándoklás a libanoni cédrusokhoz című kép megnevezésében, Raffael Madonnájának emléke pedig a Mária kútja Názáretben című kép főalakjában. Ennek az utóbbi festménynek fordított arányai is a középkori vallásos festészet nyelvén jelképezik a lelki nagyságot.

Csontváry bizonyára ismerte a latin közmondást: Nomen est omen és boldogan vette tudomásul, hogy az ő esetében valóban jóslat van belerejtve a névbe: a kostka napkölest virágozik, s aranyszínűben ontja Mária könnyeit. De hogyan került Baalbekbe, a Nap-kultusz ősi városába és mi vitte a cédrusok alá? Ne fogadjuk el gondtalanul a titokzatos „görögnek látszó ember” meséjét, aki önéletrajza szerint Damaszkuszban szólította meg őt, hogy Baalbekbe küldje! Ha figyelembe vesszük az egykorú magyar szellemi életet, melynek akkor már Ady költészete volt a leglelke, mindjárt realisabb színben láthatjuk Csontváryt is.

Csontváry 1906-ban ment Baalbekbe. Két évvel korábban jelent meg a Budapesti Naplóban Ady Párisi hajnal című verse (1904. május 12.), mely később, az Új Versek című kötetben kissé módosított címmel jelent meg: Egy párisi hajnalon. Idézem néhány sorát:

Ki vagyok? A Napisten papja,
Ki áldozik az éjszaka torán...

Evoé, szent ősláng, Napisten.
Még alszik itt e cifra rengeteg.
Én vártam, lestem a te jöttöd,
Papod vagyok, bolondod, beteged.

Sápadt vagyok? Piros sugárt rám.
Boldog Ad-üköm pirosabb legény
Volt, ugyebár, mikor papod volt?
Hej, sápadok már ezer éve én.

Kilenc hónappal később, 1905. február 5-én ugyancsak a Budapesti Naplóban jelent meg Ady másik idevágó verse Könyörgés Baál istenhez címen. (Később, az Új Versek című kötetben Ima Baál istenhez a címe.) Csak a töredékeit idézem:

Óh, Baál, Nagyúr, ez irgalom óra, ... Nézz hát reánk ... Nem énreám, De itt van a párom ...
Bús asszony-ember, de lelke Nap üszke...
... királynő az én párom, Selyemvánkost áztathat csak a könnye, Óh, öntsd reánk aranykönyved folyását...

És Csontváry a következő év nyarán elmegy Baalbekbe, lefesti a Nap oltárát, és elébe képzelet Attilát, meg az ősmagyarokat, amint a Napnak áldoznak.

A Magányos cédrust 1907-ben festette Csontváry. Ady hasonló témájú verse két évvel koráb-

ban, 1905. október 19-én jelent meg a Budapesti Naplóban, Az iharfa címen. (Az Új Versekben Ihar a tölgyek közt.) Hadd álljon itt egész terjedelmében:

Száradjon ki az iharfa,
A büszke fa, a magyar fa,
Amely engem gyökerével
Bever, leház, ide láncol.

Leveleit elhullassa,
Virágait korán esse,
Sohse lássa, sohse lássa
A szent Napot terebélyel.

Lombtalan lomb a mi lombunk,
Virágölő a virágunk,
Árnyéktalan az árnyékunk,
Miért legyünk erdő csúfja?

Álljunk az égnek meredten,
Lombtalanul ő is, én is.
Tölgyek között, tölgyek között
Nyomorultúl miért élünk?

Ugyancsak 1907-ben készült a Zarándoklás a cédrusokhoz Libanonban. Ady verse: Sírás az Élet-fa alatt egy jó évvel korábban jelent meg Könnyek hullatása címmel, a Budapesti Napló 1906. április 29-i számában.

Lentről nézem ős terebélyed,
Piros csodákkal rakott Élet,
Óh, jaj,
Te hitvány, te hitvány, te hitvány.

Nem áhított így soha senki,
Nem tud téged más így szeretni.
Óh, jaj,
Hiába, hiába, hiába.

Csodáidból csak egyszer adnál,
Fiadnak csak egyszer fogadnál,
Óh, jaj,
Be várom, be várom, be várom.

Véremmel hívlak, csallak, várlak,
Véremmel gyűlöllek, imádlak.
Óh, jaj,
Csak nézlek, csak nézlek, csak nézlek.

És itt maradok, itt a porban,
Tudom, én tudom, eltiportan.
Óh, jaj,
Halálig, halálig, halálig.

Csontváry festményén a piros csodák vérvörös ágakként jelennek meg. A fát csábító taglejtésekkel táncolják körül a tündérlányok, akik valami vértengerből sorjáznak elő. Nem fogják-e eltiporni őket a körülöttük ólálkodó lovasok? Az egyik lovon gyermekét szoptató asszony ül. Nem a tündérlányok közül rabolták-e el ezt is?

Ne gondoljunk itt tudatos átvételre. Csontváry művei spontán kifejezései a lelkében élő autonóm világnak. De hogy Ady versei fordították érdeklődését ebbe az irányba, az tudnivaló. Ady hatása minden téren felfedezhető. Bartók és Kodály érdeklődését is A magyar Ugaron című verse irányította a népdalok felé. 1905. augusztus 13-án jelent az meg a Budapesti Naplóban.

Ady rendkívüli hatásának titka ma már nem titok. Ő volt az, aki mindenkinél erősebben rezonált a magyarság legértékesebb hagyományaira, és mint egy gyújtólencse, úgy sugározta ki magából ezeknek a fényét. Aki belekerült a gyújtópontjába, tüzet fogott, ha ugyan volt benne gyúlékony anyag.

Csontváry maga is Adyra hivatkozik burkoltan, amikor azt írja, hogy egy ismeretlen, "görögnek látszó ember" küldte őt Baalbekbe. (Emlékk. 83. l.). Olvassuk csak el a Vén diák üdvözlését, vagy legalább néhány strófáját:

Páris rikolt rám, míg e verset szövöm,
Én, régi diákom.
Én jó mesterem, jó görög tanítóm,
Ma is átok még az ős görög átok.

Homérosz s felhős görög tragédiák
Vágnak a szívembe.
Te beszélsz és mi, nebulók, hallgatunk,
Istenem, istenek, mintha csak ma lenne.

Pedig Homérosz kék ege beborult.
Istenek és hősök
Hullnak azóta szívemből szüntelen,
Hogy az étellel küzdök, kergetőzők.

Anér, és andrós a genitivusa,
Én jó, bölcs tanárom?
Beh elfeledtem görögül s férfiúl,
Már csak a sorsot, a végzetet várom.

Ady később írta ezt a versét. 1908. június 28-án jelent az meg először a Vasárnapi Újságban. De már korábban is hivatkozik görögös mivoltával. Gyáva Barla diák című verse 1906. aug. 26-

án jelent meg a Budapesti Naplóban. Csak első sorait idézem:

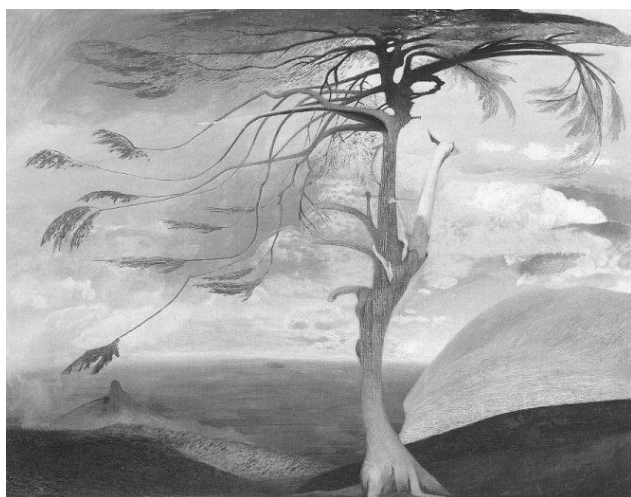
Hadverő nem volt Barla diák,
Én jámbor, görögös, kopottas őszám.
Elmaradt Töhötöm seregétől
Ama véres őszám.

De nem ezekkel küldte ő Baalbekbe Csontváryt, hanem a már korábban idézettekkel. Csontváry azonban ezekre is rezonál önéletrajzának írásakor, amikor úgy jellemzi damaszkuszi útbaigazítóját, hogy egy ismeretlen, „görögnek látszó ember”. S ő már Attilával mutatgat be áldozatot a Nap Oltárán a költő őse, Ad-üke helyett.

Csontváryt és művészetét csak az őt környező világhoz, a társadalomhoz való viszonyában lehet megérteni. Minden emberre, minden atonóm

egyéniségre érvényes törvény ez és ma már általánosan elfogadott, de alkalmazni még nem szoktuk minden esetben. Ez derült ki Csontváryval való ismerkedésünk során is. Figyelembe kellett vennünk gyermekkorának társadalmát, annak nyelvét, azután a művész polgári foglalkozásával járó speciális növényismeretét, korának vallásos neveléséből származó Biblia-ismeretét, társadalmi osztályának hazafias hangulatát és az irodalmi élet legelevenebb megnyilvánulásait. Így próbáltuk megközelíteni az ember, a művész titkos, belső világát. Mert Ady Endre szavaival,

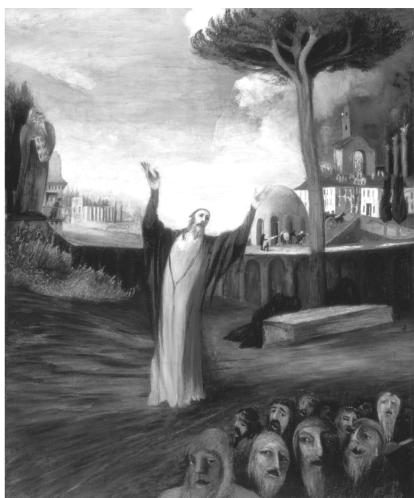
Minden titok a nagy világon,
S az Isten is, ha van
És én vagyok a titkok titka,
Szegény, hajszolt magam.

Magányos cédrus, 1907.

Az Olajfák hegye Jeruzsálemben, 1905.

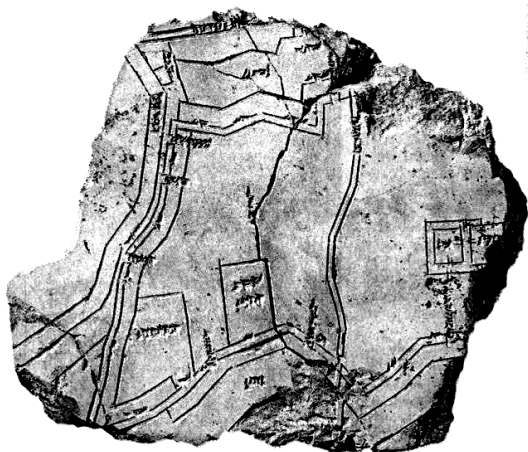
Fohász kodó Üdvözítő, 1903.

Mária kútja Názáretben, 1908.

BOBULA IDA

Az araráti népek

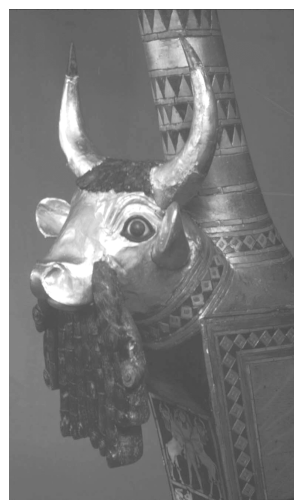
Badiny Jós Ferenc hagyatékából

Háromezeröttszáz éves térkép Nippur városából. Sumír felírások jelzik a város fontosabb épületeit és kapuit

Aki végigolvas néhány száz kötetet a világ legtekintélyesebb történetíróinak tollából, azt a különös benyomást kapja, hogy a fehér embernek, már az ókorban is csak két jó, tiszteletreméltó családja volt: az indoeurópai és a sémita. Voltak ezeken kívül eső népek is, akikről néha szólni kell; úgy jellemzik őket, hogy „non-semitic and non-indoeuropean”. (Lásd pl. Cambridge History.) Ezekről majdnem mindig egy kis fanyarsággal, kedvetlenséggel szól az európai (nyugati) történetírás. Gyanús, bizonytalan eredetűek, ellen-szenves jelleműek, ha lehet róluk valami – valóságos vagy koholt – rosszat mondani, az hangsúlyosan elmondatik.

Mégis beszélni kell róluk, mert nem lehet elhallgatni, hogy az első, ismert, magas emberi civilizációt egy ilyen nép, a sumír teremtette meg. Hasonló volt a gazdag kultúrájú, szomszéd élamita nép is. Újabb ásatások nyomán, úgyszólván napról-napra bontakozik ki a feledés homályából a felső-mezopotámiai hurrita nép és annak fontos szerepe a Kr. e. második és első évezredben. Létezésükről nem régóta tudunk. Első nyelvemlékük 1886-ban lepte meg a tudósokat. Azóta a régészek megtalálták nyomaikat szerte Mezopotámiában, Szíriában és kiderült, hogy a Mitanni királyság nyelve éppúgy hurrita volt, mint a Manni népé,

vagy Hannigalbaté, vagy az Urartu királyságé, amit azelőtt Vannic nyelvnek hívtak. Tömegesen éltek hurriták Ugarit városában, Szíriában, ahonnan a sumír írásjegyekből lerövidített, első valódi betűírás előkerült.

Ur városának királyi temetőjében talált bikafej, a régészek becslése szerint Kr. e. 2500-ból származik (University of Pennsylvania Museum)

A hurriták közvetítették a régi sumír kultúrát nyugat felé. Sok hurrita nyelvemlék került elő a hettita főváros romjaiból. Népmorzsalékok helyett, lassan kialakult egy nagy nép emléke, amit már nem lehet foghegyről elintézni, hiszen van ténytámaszat is a világon.

Sumírok, élamiták és hurriták valószínűleg különböző nyelveket beszéltek. Jóeszű gyermekek manapság is kitalálnak különböző nyelveket, melyeket csak egy-egy beavatott csoport ért. Az emberiség hajnala idején így keletkezhetnek új, különböző nyelvek. Sok példa van rá, hogy fajilag rokon és egymáshoz közel élő indián törzsek, vagy ázsiai szigetlakók teljesen különböző nyelveket beszélnek. De elgondolkoztató a tény, hogy úgy a sumír, mint az élamita és a hurrita nyelvek agglutináló szerkezetűek: egyik sem ismer nemi megkülönböztetést a nyelvben (nincs „she” és „he”, csak „ő”) – úgy mint a magyar. Ez megfelel a nyelv mögötti világnézetnek. Mindhárom nép

egalitáriánus és nőtiszteelő volt. Az élamitáknál nőágon öröklődött a királyság.

Nem ismerjük a nyelvét egy nagy mezopotámiai népnek, a lótenyésztő kassitáknak. Királyaik háromszáz éven át uralkodtak Babilonban és ez annak a városnak legbékésebb és legboldogabb kora volt.

Voltak tudósok, akik régóta érezték, hogy hasznos lenne, a rend kedvéért, összefoglalni egy közös névvel a régi Nyugat-Ázsia, nem-semita és nem-indoeurópai népeit. Ilyen kísérlet volt a „*Já-fetita*” név. De ennek eredendő hibája, hogy kizárja az indoeurópaiakat, akik köztudomás szerint, Jáfet utódai⁽¹⁾. Még gyengébb a következő proposíció: „Asianic”⁽²⁾.

Az utóbbinak két eredendő hibája is van. Az egyik: ha az ázsiai népekről beszélünk, nem hagyhatjuk ki a két óriás-népet, a kínait és az indiait. A másik: van a szónak bizonyos ellenséges hangzása. Amikor az amerikai tengerész szereti a sárgabőrű embertársát, akkor „Asian”-nak hívja. De ha megharagszik rá, akkor „Asiatic” vagy „Asianic” néven káromolja. Ezt se vállaljuk. Orosz részről propagálták nemrég a „boreal” elnevezést, ami hasznos lehet, ha így hívjuk egész Eurázsia népeit, de ez a mi szempontunkból nem segítség. Ezért ajánlom az *ararátai népek** elnevezést, a régi Nyugat-Ázsia nem-semita, nem-indoeurópai, fehér fajú népei közös nevéül.

Nagyon valószínűnek látszik, hogy ezek a népek mind abból az őscsoportból származtak, mely a nagy vízőzön után, az Ararát óriáshegy alatti vulkánikus tüzeiktől fűtött területen élt, egy még hideg világban. Itt fejlődhetett ki az a kultúra, amelyet már magukkal vittek, amikor folyóikon távolabbi vidékekre ereszkedtek, kátránnyal bélelt kosaraikban. Mert az Ararát, a hármass hegy vidékéről négy folyó ment négy tenger felé. Sémitáktól, chamitáktól és indoeurópaiaktól eltérően, az ararátai népek sokáig ragaszkodtak az ararátai vízrendszer vidékéhez.

Az ókornak kultúrateremtő nagy népei megfogytak, éppen azért, mert békés, toleráns természetűek voltak. Szétszéledtek az akkori világban, elvesztették városaikat, királyságaikat, nagy hagyományaikat. De egészen soha el nem pusztultak, csak elrejtőztek, mint földalatti utakon a hegyi patak. Időnként új neveken, előtörték. Ilyen

* Az amerikai antropológusok „Kaukázusi típusnak” nevezik a turáni faj alkatait (szerk.)

előretörő rokon nép lehetett a párthusoké, mikor már a homok rég belepte a sumírok, élamiták, hurriták emlékét Mezopotámiában. De a médszittya utódokból lett párthusok hatalmas birodalmat építettek, mely századokon át sikeresen versenyzett Rómával és csak a belviszály dönthette meg.

Ilyenek voltak a hunok, az avarok. Ilyen a törökség.

Ur-Nammu király hódolata Nanna holdisten előtt.
Mészkö dombormű Urból
(töredék részlet i.e. 2100 körül)
Philadelphia, University Museum

Előtörő patak volt az Etelközből indult nemzet is, mely nincsen egyedül. Csak meg kell keresni a rokonlelkű nemzetek kezét. Sokan vagyunk. Törökök, észtek, finnek, vogulok, osztyjakok – talán a baszkok, a kurdok is és olyan néptöredékek, akiknek ma a nevét sem tudjuk, de megismerhetjük őket arról, hogy szeretik a szabadságot.

(1) *Japhetic*: A hypothetical language-family, claimed to include North Caucasian, South Caucasian, Sumerian, Elamite, Asianic, Basque, Etruscan ... (M. Pei and Fr. Gaynor: Dictionary of Linguistics, 1954. Philosophical Library, N.Y. p. 109.)

(2) *Asianic*: The designation of a group of extinct languages... Bithinian, Cappadocian, Carian, Cilician, Cossaeon (or Kassite), Cretan (or Epicretan), Cypriote (or Epiciprian). Elamite (or Susian, Anzanite or Hozí), Etruscan, Georgito-Solymian, Isaurian, Khattian, Lycian (or Trmmlí or Trknmlí), Lydian, Mariandinian, Mysian, Paluw (or Polaian or Balaian), Pamphylian, Paphlagonian, Pisidian, Pontic, Subaraean (including Mitannian and Hurrian), Sumerian and Vannic (or Khaldic or Urartuan). – (Pei-Gaynor, i.d. m. p. 18.)